

Raco Catala, 10.02.2021

Ugrešić i Baba Yagà. Feminisme i literatura

ENRIC SENABRE

Dubravka Ugrešić és una escriptora croata, resident a Àmsterdam, que ha estat ben traduïda al castellà per Anagrama (*El ministerio del dolor*, *No hay nadie en casa*, tot i que les edicions estan descatalogades i difícils de trobar) i Impedimenta (*Zorro i Babà Yagà puso un huevo*) si bé, inexplicablement, no al català. I és una llàstima, perquè el context des del qual escriu coincideix en algun dels aspectes amb el de l'àmbit catalanoparlant: el fet de tenir una llengua materna minoritària, qüestionada i maltractada, fins i tot pels mateixos parlants, el de viure un conflicte nacional i nacionalista i el de conèixer el posterior exili, fan de les experiències de l'autora un referent amarg però identificable.

Ugrešić va viure la implosió de l'antiga Iugoslàvia en primera persona i va haver d'exiliar-se per les crítiques que va fer a la independència croata i als nacionalismes serbi i croata. Professora de llengua russa i eslava, conta a *El ministerio del dolor* la difícil integració dels exiliats de l'antiga Iugoslàvia a altres països europeus, en aquest cas Holanda i reflexiona sobre el paper de la llengua en el manteniment d'una identitat nacional que interfereix amb la reconstrucció personal després d'unes experiències traumàtiques producte d'una guerra incivil que va patir episodis esgarrifosos difícils d'oblidar. *El ministerio del dolor* conta l'experiència d'una professora de llengües eslaves que es troba un grapat d'exiliats serbis, croats, bosnians musulmans i cristians als quals dona classe i converteix en un grup més enllà de les diferències que els separen. Les classes esdevenen una espècie de teràpia a través de la literatura que intenten l'impossible, curar les ferides que marquen la vida dels exiliats. La utilització de les variants dialectals de l'alumnat de diferents nacions ex-Iugoslaves marquen la posició social i econòmica dins d'un enfrontament fratricida que els impedeix viure amb plenitud.

Els seus relats, perquè anomenar-les novel·les seria reduccionista, transiten entre l'autobiografia, la ficció i l'assaig, i sorprenen pel caràcter complex que amaguen darrere d'un llenguatge amable i accessible, però sense concessions. El domini dels referents culturals eslaus i centreeuropeus unit a l'atenció i coneixement del context sociopolític europeu, converteixen les seues obres en un motiu de lectura engrescador.

Zorro reflexiona sobre l'escriptura i l'ofici d'escriptor, i escriptora, perquè el biaix de gènere està molt present en l'obra d'Ugrešić, que sempre aporta la seua visió feminista a les reflexions que embasta. En el cas de *Zorro*, la dona d'un ex-escriptor continua la seua obra des de l'anonimat, en un cas que homenatja molts casos històrics similars.

Però la més colpidora de les últimes que s'han traduït, és *Baba Yagà puso un huevo*. Un conte contat en tres actes que sorprén per la placidesa narrativa amb què comença, lligant uns personatges entre còmics i paròdics i que acaba amb una assaig d'etnologia cultural que mostra l'autèntic sentit de la història. Baba Yagà és una bruixa en la tradició eslava i representa a totes les dones discriminades de la història, és una figura mitològica present en altres cultures, com la grega, a través de Baubo, amb qui comparteix el caràcter obscé del seu significat:

La obscenidad es de carácter ritual y tiene una intención clara. Baubo es la famosa vieja impúdica que se levantó las faldas y le enseñó los genitales a Deméter. Burlándose del papel de sabia consoladora (que es lo que se esperaba de ella), Baubo logró hacer reír a Deméter. p. 288

Baba Yagà acumula també aquest caràcter transgressor que les dones maldites de la història han hagut d'assimilar. Però ella amaga una darrera arma, a l'estil de la Uma Thurman de *Kill Bill*, trau l'espasa que manté amagada baix del seu cap i es capaç d'utilitzar-la per venjar totes les violacions i crims que les dones han patit:

Yo no he pasado por alto esta espada debajo de la cabeza, creo en su importancia. Es más, estoy convencida de que en algún lugar quedan registradas todas las facturas pendientes de pago. Porque

imaginémonos que las mujeres, apenas una insignificante mitad de la humanidad, ¿verdad? Las BabaYagá que sacan la espada de debajo de su cabeza y se lanzan a ajustar cuentas. Por cada bofetón, por cada violación, cada ofensa, cada lesión, cada escupitajo que recibieron en la cara, Imaginemos solo que se levantan de las cenizas todas las novias y viudas incineradas en la India y empiezan a recorrer el mundo blandiendo la espada. Imaginemos a todas esas mujeres invisibles que, a través de rejillas de hilo, atisban el entorno desde sus burkas búnker, esas que incluso se tapan la boca con cortinillas mientras hablan, comen, besan (porque la boca es tan impura, en la boca entran muchas cosas y muchas cosas salen de ella). Imaginemos un ejército de millones de "locas", de mujeres sin techo, mendigas; mujeres con rostros quemados por ácido porque unos autoproclamados justicieros masculinos se sintieron ofendidos al ver una cara femenina descubierta; mujeres cuya vida está completamente controlada por sus maridos, padres y hermanos; mujeres lapidadas. p. 365

Amb aquesta història s'entén la narració anterior, que semblava innocent però amagava l'espasa de Baba Yagá d'un feminisme que ha d'utilitzar l'espasa de l'alliberament, l'espasa del feminisme:

Yo, Aba Bagay, pertenezco a las «proletarias», a la Internacional de las Babas, ¡yo soy esa de ahí! I tenim llibre nou, *La edad de la piel, també en Impedimenta*. No us el perdeu, és impressionant.